

KÜLTÜR TURİZMİ BAĞLAMINDA GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ÜRÜNLERİNİN COĞRAFI İŞARETLERLE KORUNMASI

PROTECTION OF TRADITIONAL TURKISH HANDICRAFT PRODUCTS BY GEOGRAPHICAL INDICATIONS IN THE CONTEXT OF CULTURAL TOURISM

Yağmur ÖZ*

Öz

Geleneksel Türk el sanatları; yöre halkının sevinçlerini, üzüntülerini, sanatsal zevklerini ve çeşitliliklerini yansıtan, köklerini binlerce yıllık Anadolu kültüründen alan, emek ve alın teri ile yoğrulmuş biricik değerlerdir. Öte yandan turizm, bu özgün değerlerin gelecek nesillere ve dünyaya tanıtılmasında büyük farklılıklar yaratabilecek bir araçtır. Geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin coğrafi etiket ile tescillenmesi, bu ürünlerin korunması ve hak ettikleri değeri kazanmaları açısından önemlidir.

Bir ülkenin ekonomisinin gelişmesinde büyük paya sahip olan kültür turizminden, Türk el sanatlarının yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması için faydalanılabilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı geleneksel Türk el sanatları ürünlerinde coğrafi işaretin önemini vurgulamak ve coğrafi etiketli ürünlerin güncel durumuna dikkat çekmektir. Sunulan önerilerin, Türk kültür mirası olan geleneksel Türk el sanatlarının coğrafi işaret tescili ile korunması ve tanıtılması konularında teşvik edici olması ve farkındalık yaratması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Etiketli Ürün, Coğrafi İşaret, Geleneksel Türk El Sanatları, Kültür Mirası, Kültür Turizmi

Abstract

Traditional Turkish handicrafts; they are the unique values, which reflect the joys, sorrows, artistic tastes and diversity of the local people and take their roots from the Anatolian culture of thousands of years. On the other hand, tourism is an intermediary that can create big differences in introducing these original values to future generations and to the world. Registration of traditional Turkish handicrafts products with geographical labels is important in terms of protecting these products and gaining the value that these products deserve.

Cultural tourism, which has a big share in the development of a country's economy, can be used to keep the Turkish handicrafts alive and transfer them from generation to generation. The aim of the study is to emphasize the importance of geographical indications in traditional Turkish handicraft products and to draw attention to the current status of geographical labeled products. The proposals are expected to encourage and raise awareness of the traditional Turkish handicrafts, which are Turkish cultural heritage, through the protection and promotion of geographical indication.

Keywords: Geographical Indicated Products, Geographical Indication, Traditional Turkish Handicrafts, Cultural Heritage, Cultural Tourism

1. GİRİŞ

Türkiye, farklı medeniyetleri birbirine bağlayan geçiş yolları üzerinde bulunmasından kaynaklanan stratejik coğrafi konumu itibarıyla, geçmişten günümüze birçok insan topluluğuna adeta bir anne gibi kucak açmış, bu topluluklardan kalan kültürel mirasları kendi bünyesinde yoğurup, geleneksel Türk el sanatlarına dönüştürerek Anadolu'ya özgü zengin sanatsal bir sentez ortaya çıkarmıştır. Ancak zamanla unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş bu kültürel zenginlikler etkin bir şekilde değerlendirilememekte ve hak ettiği değeri görememektedir. Geleneksel Türk el sanatları üretim sürecinde ihtiyaç duyulan zarif el işçiliğinin ürünlere kattığı kültürel ve sanatsal öğeler, yok olmaları durumunda geri döndürülemeyecek kadar büyük maddi ve manevi öneme ve yüksek bir değere sahiptir.

Geleneksel el sanatlarının korunarak ve çağın gerekliliklerine mümkün olduğunca ayak uydurarak kuşaktan kuşağa aktarılması gerekmektedir. Ülke ekonomisinin gelişmesinde, kültürel değerlerin yaşatılmasında büyük payı olan, geçmişte yapılmış ve günümüzde müzelerde sergilenen kültürel mirasımız olan geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin sanatsal değerinin yanı sıra kültür turizmi potansiyelleri de yüksektir.

Bu noktada, geleneksel Türk el sanatlarının korunması, tanıtılması, sergilenmesi ve pazarlanması faaliyetlerinin yaygınlaşmasında coğrafi işaretler önem kazanmaktadır. Yüksek kalitenin bir göstergesi olan coğrafi işarete sahip ürünler, kendilerine özgü ve geleneksel özellikleriyle, doğdukları coğrafyaya ve o coğrafyanın meyvesi olan el sanatlarına değer katmaktadırlar.

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, yağmuroz@akdeniz.edu.tr

2. Kültür ve Turizm İlişkisi

Kültür, bir insan topluluğunun yetenekleri, becerileri, sanatları ve gelenekleri olarak tümüyle yaşama tarzı şeklinde ifade edilmektedir (Usal ve Kuşluvan 2002, 105-106). Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve kökeni binlerce yıl öncesine dayanan Anadolu'ya yerleşen Türkler, kendilerinden önce yerleştikleri coğrafyayı paylaşmış olan farklı kültürlerin değerleriyle kendi öz kültürel değerlerini harmanlayarak zengin bir birleşim oluşturmuşlardır (Can, 2013, 260).

Türkiye' deki zengin turizm kaynaklarına rağmen kültür turizmi için gelen turistlerin sayısına ve buna bağlı olarak elde edilen turizm gelirlerine bakıldığında; bu turizm türünün hak ettiği yerde olmadığı görülmektedir. Sağlayacağı ekonomik ve sosyo-kültürel yararlar dikkate alındığında kültür turizmi öncelikli olarak geliştirilmesi gereken bir turizm türüdür (Uygur ve Baykan, 2007, 33). Turistler seyahatleri esnasında kültürel anlamda keşfetme isteği içinde bulduklarından, kültür turizmi giderek gelişmektedir (Wang vd., 2006, 49-50). Dünya Turizm Örgütü, turizm seyahatlerinin %37'sini kültür turizminin oluşturduğunu ve kültür turizmine olan talebin her yıl %15 oranında artacağını tahmin etmektedir (McKercher ve Cros, 2002, 135).

Turistlerin yöreleri ziyaret amaçları daha çok kültürel çekiciliklerini görmektir. Kültür ve diğer turizm kaynakları bir araya geldiğinde, ülkelere birçok açıdan fayda sağlayabilmektedir (McDonald ve Jolie, 2003, 308). Geleneksel el sanatları ürünleri, turizmin kültürel bakımdan gelişmesine katkı sağlayabilecek önemli desteklerdendir. Akın (2018, 259) el sanatlarının; turizmin gelişmesinde, şehrin tanıtılmasında ve turizm faaliyetlerinin bütün bir yıla yayılmasında önemli bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Turistlerin seyahat ettiği yerlere satın aldıkları o yere özgü ürünler, deneyimledikleri kültürel tecrübenin bir kanıtı veya sertifikası anlamına gelmektedir (Çalışkan, 2009, 16). Son yıllarda geleneksel el sanatları turistlerin alışverişlerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Turizm açısından ilgili çekici etkinliklerden olan festivaller; günümüzde kültür, kültür-sanat, kültür-turizm ve geleneksel ifadeleri ile tanımlanmaktadır. Bunun amacı: festivaller ile o yörenin halk kültürü özellikleri üzerinden o yörenin imgesi haline gelen ürünler ile kültür turizmini arttırmaktır (Göde ve Yiğit, 2017, 62). Yöresel şenlikler ve festival niteliğinde düzenlenen kutlamalar, düzenledikleri yerin yöresel el sanatları ürünlerini tanıtarak kültür turizmine ve tarımsal, hayvansal ürünleri o yörenin imgesi haline getirerek pazarlayarak ekonomisine katkı sağlamaktadırlar.

Geçmişten günümüze yaşamaya ve yaşatılmaya devam eden gelenekse Türk el sanatları özellikle kültürel ve tarihsel anlamı nedeniyle günümüzde çok daha fazla ilgi görmektedir. Bu ilginin doğru yönlendirilmesi, kültür turizmine büyük katkı sağlayacaktır.

3. Geleneksel Türk El Sanatları

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana zorlu hayat koşulları nedeniyle doğan ihtiyaçlar, el sanatlarının gelişimine yol açmıştır. Önceleri amaç insanın bedenini ve kendisini korunması gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak iken, zamanla el sanatları ortaya çıktığı toplumun sevinçlerini, üzüntülerini, zevklerini ve kültürel özelliklerini yansıtmaya başlayan şaheserler şekline bürünmüştür. Böylece geleneksel olma niteliği kazanan el sanatları, Anadolu'da yaşamış uygarlıkların binlerce yıllık kültürel çeşitliliği ile birleşerek Geleneksel Türk El Sanatları harmanını oluşturmuşlardır.

El sanatları geçmişten günümüze farklı alandaki birçok ihtiyacı karşılamak amacıyla ortaya çıktığından, kullanılan malzemenin türüne ve malzeme işlenirken kullanılan tekniğe göre çeşitlenmektedir ve faaliyet alanı çok geniştir. El sanatları geleneğini belirleyen başlıca unsurlar imalat tekniği, kullanılan malzeme, bu malzemenin geldiği yer ve çeşitlerine göre belirlenmiş kullanım yerleri, mesleğe girenlerin etnik, dinsel ve/veya coğrafi kökeni, mesleğe mekânsal örgütlenme içinde tahsis olunan alan gibi unsurlar yer almaktadır (KP, 2018a).

Toplumların kimliği niteliğinde olan el sanatları, geçmiş ile günümüz arasında güçlü ve önemli bir bağın kurulmasını sağlamaktadır (Er ve Hünerel, 2012, 169). Teknolojinin getirdiği yeniliklerle birlikte, üreticilerin ve tüketicilerin değişen tercihlerine bağlı olarak günümüz koşullarında hayatta kalmaya çalışan geleneksel Türk el sanatları, bu zorlayıcı dönüşüm sürecine ayak uyduramayarak kaybolmuşlar veya kaybolmaya yüz tutmuşlardır. Yani, üretim süreci çok kısa olan ve buna rağmen çok çeşitlilikte üretilen soğuk ve ruhsuz seri üretim ürünlere yenik düşmüşlerdir (Altıntaş, 2016, 158).

Türkiye, el sanatları (çinicilik, bakırcılık, kilimcilik, kumaş dokumacılığı, ebru sanatı, tülü-kendir dokuma, taş bebek yapımı, yorgancılık, ahşap oymacılığı vb.) açısından oldukça zengin bir ürün çeşitliliğine sahiptir (Yazıcıoğlu ve Tezel, 1997, 1). Ancak ne yazık ki, geleneksel Türk el sanatları ürünlerini, buna bağlı olarak da Türklerin kültür mirasını yeni nesillere aktarabilecek yeni ustaların yetişmemesi; duvar kilimi dokumacılığı (zilahi), kil ve topraktan yapılan küp (cerencilik), yağ kabı imalatı (huzman), tülü dokumacılığı, çakı ve bıçak yapımı, üzerlik tohumundan nazarlık yapımı, keçi postundan namaz seccadesi

yapımı, kökboyalı şal yapımı, keçi kılından kilim dokuma (palaz dokumacılığı), saman çuvalı dokumacılığı (haral), çarpana dokumacılığı, oya örücülüğü vb. birçok geleneksel Türk el sanatının ve tarihi mesleğin ortadan kalkmasına neden olmuştur (ESGM, 2014, 9-10).

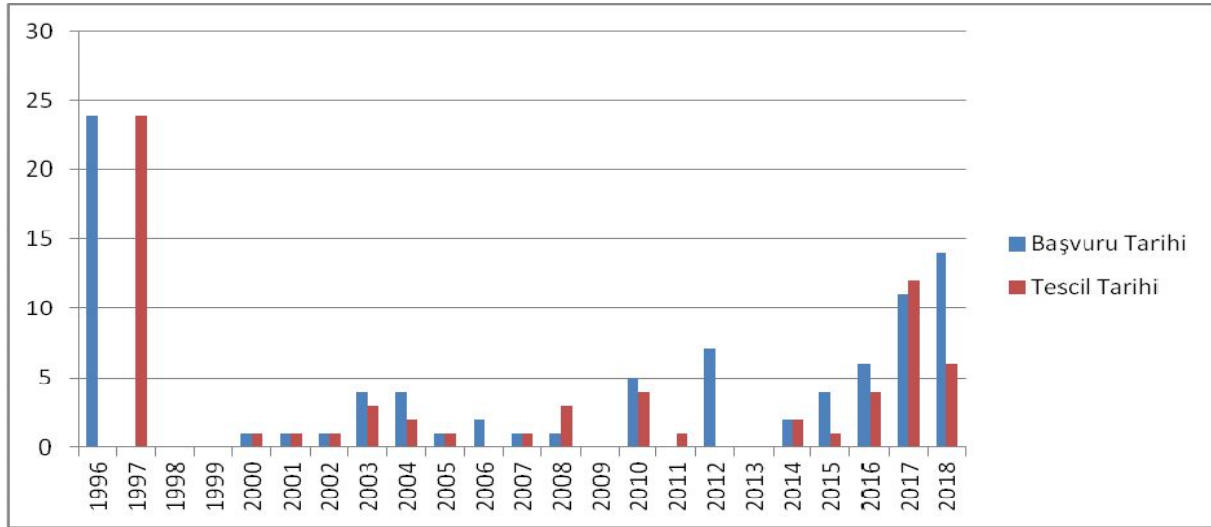
Bazı geleneksel Türk el sanatları ve meslekler de işlevselliğini yitirerek çağın gerisinde kalmışlardır. Örneğin; atlı taşımacılık, az sayıdaki turizm amaçlı örneği haricinde yok olmaya yüz tutmuştur. Buna bağlı olarak süsleme, koşum takımları, semer, eğer imalatı gibi tamamlayıcı meslekler de ortadan kaybolmuştur. Bazı geleneksel el sanatları ise, esas işlev ve anlamlarının dışında, günümüz turistik beklentileri doğrultusunda hayatta kalmaya çalışmaktadır (ESGM, 2014, 33).

4. Coğrafi İşaret

Coğrafi işaret, temel olarak benzerlerinden farklılaşmış belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökeni bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işarettir (TPMK, 2018b). Bir ürünün üretilmesinde yöreye ve/veya o bölgeye ait beşeri sermayenin ve o yere özgü imalat yeteneğinin ve geleneğinin etkisi var ise o ürün ve/veya süreç de coğrafi işaret olarak kabul edilmektedir (WIPO, 2007). Türkiye’de yöresel ürünler 1995 yılında çıkan 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Coğrafi işaret aracılığı ile korunmaya başlamıştır.

Coğrafi işaret benzeri ayırt edici nitelikler kazanmaksızın, sadece patent ve telif hakları ile korunan ürünler daha düşük ekonomik değere sahip olabilmektedirler (Gökovalı, 2007, 142). Kültür ve gelenek, kalite ve güvenilirlik faktörleri kişilerin coğrafi işaretli ürün algısını etkilerken, coğrafi işaretli ürün algısı da daha fazla fiyat ödeme eğilimlerini etkilemektedir (Toklu vd., 2016, 156-157).

Gelişmekte olan ülkeler için coğrafi işaretler; araştırma ve geliştirme harcamaları gerektirmediğinden, patent ile kıyaslandığında daha az maliyetli olduğundan, var olan ürünlere (yeni ürün yaratılması gerekmediğinden) koruma sağladığından, pazarlama olanaklarını arttırdığından ve ekonomik getiri sağlayarak kalkınmaya yardımcı olduğundan karşılaştırmalı üstünlük sağlayabilmektedir (Gökovalı, 2007, 143).

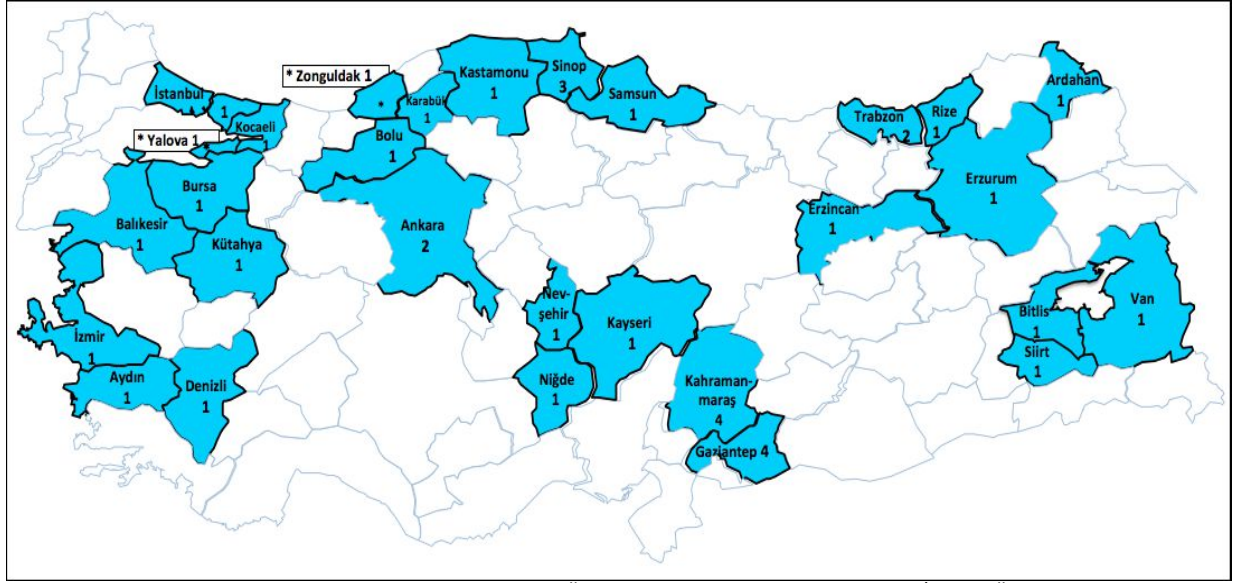

Şekil 1. Geleneksel Türk El Sanatları Ürün Grubunun Coğrafi Etiket Başvuru ve Tescil Durumu

Kaynak: Yazar tarafından TPMK (2018a) verileri kullanılarak çizilmiştir.

Türkiye’nin, zengin kültürel mirası nedeni ile sahip olduğu yüksek coğrafi etiketli geleneksel Türk el sanatları ürünü potansiyeline rağmen, toplamda sadece 89 el sanatı ürünü için coğrafi işaret tescil başvurusu bulunmaktadır. Mevcut durumda, bunlardan 67 tanesi tescillenmiştir. Son yıllarda geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin coğrafi etiket tescil başvurularında gözlenen artış Şekil 1’de gösterilmektedir.

Halihazırda geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda coğrafi etiket tescil bekleyen (Şekil 1) 22 adet ürün (Daskırı, Akçadağ ve Sincik Alıkan el dokuma halıları; Günyüzü Zilisi, Kelkit Zilli, Şarkışla ve Vezirköprü Tahtaköprü kilimleri, Kandıra ve Vezirköprü Susuz bezleri, Kırpikli Pat iğne oyası, Tokat yazması, Nazilli basması, Tamzara ve Karacakılavuz Dimi dokumaları, Bayburt Ehamı ve Eham nakışları, Maraş işi, Adilcevaz bastonu, Yenihan bebek, Zara çarığı, Menemen testisi, Edirne mis meyve sabunu ve Kastamonu taş baskı) bulunmaktadır.

Şekil 2. Geleneksel Türk El Sanatları Ürün Grubunda Tescillenmiş Coğrafi İşaretili Ürün Sayıları

Kaynak: Yazar tarafından TPMK (2018a) verileri kullanılarak çizilmiştir.

**Coğrafi sınırı Türkiye olan geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda tescillenmiş coğrafi işaretili ürünler şekle dahil edilmemiştir.

Geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda tescillenmiş coğrafi işaretili ürün sayıları coğrafi sınırlarına ve tescilli ürün sayılarına göre Şekil 2 'de gösterilmektedir. Ülke haritası göz önüne alındığında birçok ilde tescilli geleneksel Türk el sanatları ürünü bulunmaması dikkat çekmektedir.

Coğrafi sınırı Türkiye olan geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda tescillenmiş coğrafi işaretili ürünler Tablo 1'de tescil başvurusu yapılan illere göre sıralanmıştır. Genellikle başvurular, tescil başvurusu yapılan ille ait bir ürünün o ilin sınırları içinde tescili için yapılırken, Ankara'dan tescil başvurusu yapılan Bergama el halısı, Bünyan el halısı vb. geleneksel Türk el sanatları ürünleri ile Bartın'dan tescil başvurusu yapılan Bartın İşi Tel Kıрма ve Trabzon'dan tescil başvurusu yapılan Trabzon Telkariye ve Hasırının coğrafi sınırı Türkiye olarak tescillenmiştir. Ayrıca, Antep işi ve Maraş işi gibi tescil başvurusu yapılan ilin adı ile bilinmesine ve kendi il sınırında coğrafi tescili olmasına rağmen, Türkiye'nin hemen her yöresinde uygulanan geleneksel el sanatları da bulunmaktadır (MEB 2012, 155).

Tablo 1. Coğrafi Sınırı Türkiye Olan Geleneksel Türk El Sanatları Ürün Grubunda Tescillenmiş Coğrafi İşaretili Ürünler (İllere Göre)

Başvurunun Yapıldığı İl	Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Yapan / Tescil Ettiren
Afyonkarahisar	Bayat Türkmen Kilimi	Bayat Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Kilim Atölyesi İŞl.
Ankara	Bergama El, Bünyan El, Döşemealtı El, Gördes El, Hereke Yün El, Hereke Yün İpek El, Hereke İpek, Kars El, Kula El, Milas El, Pazırık El, Sümer Kars El, Simav El, Sivas El, Taşpınar El, Türkmen El, Yahyalı El, Yağcıbedir El, Yuntdağı El, Çanakkale El, İnce Isparta Hasgül El Halısı Eşme Yörük, Jirkan, Süper İnce Kilim	Sümer Halı Sümer Halıcılık El Sanatları Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi
Bartın	Bartın İşi Tel Kıрма	Bartın Kültür Ve Turizm Müdürlüğü
Trabzon	Trabzon Telkariye Ve Hasır	Trabzon Kuyumcu Ve Saatçiler Odası
Uşak	Uşak Halısı	Uşak Ticaret Ve Sanayi Odası

TPMK (2018a), geleneksel Türk el sanatları ürünlerini "halılar ve kilimler", "dokumalar" ve "halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan el sanatı ürünleri" olmak üzere üç detaylı ürün grubunda sınıflandırmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında, tescil bekleyen/tescillenmiş coğrafi işaretili geleneksel Türk el sanatları ürünleri ilgili başlıklar altında tablolar halinde verilerek, tescilli/tescil bekleyen geleneksel Türk

el sanatları ürünlerinin sayısının yetersizliğine dikkat çekebilmek adına o el sanatının zenginliğinden kısaca bahsedilecektir.

4.1. Halılar ve Kilimler

Halıcılık ve kilimcilik, ekonomik değeri nedeni ile günümüzde de gelişerek yaşayan geleneksel el sanatlarımız içindedir. Hemen hemen Türkiye'nin bütün köy ve kasabalarında dokunan halılar ve kilimler, dokundukları bölgenin kültürel izlerini yansıtan desenleri ve motifleri barındırmaktadırlar.

Geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda coğrafi işaret tescili için ilk başvuruda bulunan, Sümer Halı Sümer Halıcılık El Sanatları Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'dir. 21 Haziran 1996 tarihinde yapılan tescil başvurusunun içeriğini halı ve kilimler (*El Halıları: Bergama, Bünyan, Döşemealtı, Gördes, Hereke Yün, Hereke Yün İpek, Kars, Kula, Milas, Pazırık, Sümer Kars, Simav, Sivas, Taşpınar, Türkmen, Yahyalı, Yağcıbedir, Yuntdağı, Çanakkale, İnce Isparta Haşgöl; Halı: Hereke İpek Halısı; Kilim: Eşme Yörük, Jirkan, Süper İnce) oluşturmaktadır ve bu ürünler 14 Kasım 1997 tarihinde tescillenmişlerdir. Başvurular Ankara'dan yapılmış olmakla birlikte, coğrafi sınırları tüm Türkiye'yi kapsamaktadır.

Detaylı ürün grubuna göre "halılar ve kilimler" geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Halılar ve Kilimler

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Halılar			
Uşak	07.01.2010	16.05.2011	Uşak
Obruk (Arısama)	01.08.2017	13.12.2017	Niğde
Daskırı	22.01.2018	-	Afyonkarahisar
Akçadağ	16.03.2018	-	Malatya
Sincik Alıkan El Dokuma	17.08.2018	-	Adıyaman
Kilimler			
Bayat Türkmen	28.04.2000	10.06.2000	Afyonkarahisar
Günyüzü Zilisi	29.12.2016	-	Eskişehir
Kelkit Zilli	06.11.2017	-	Gümüşhane
Şarkışla	07.12.2017	-	Sivas
Vezirköprü Tahtaköprü	25.06.2018	-	Samsun

*Sümer Halı Sümer Halıcılık El Sanatları Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından, Geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda coğrafi işaret tescili başvurusunda bulunulan 24 ürün metinde bahsedildiğinden tekrar tabloya dahil edilmemiştir.

4.2. Dokumalar

İplik işleri yelpazesinin içinde dokumacılık, işlemecilik, oyacılık, kolancılık, örgücülük, örücülük, nakışlı çul dokumacılığı, tentenecilik, tülü yapımı, yazmacılık, yorgancılık ve hallaçlık gibi geleneksel alanlar yer almaktadır (KP, 2018a).

Türk işleme teknikleri uygulanan iğne biçimine göre; dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen (Çin iğnesi, Romanya iğnesi, Girit iğnesi, Fransız düğümü, hesap iğnesi, balıksırtı, susma, civan kaşı vb.), dokumanın iplikleri çekilerek (fisto nakışı, ciğer deldi çeşitlemeleri), dokumanın iplikleri kapatılarak (Buhara atması, Jakobyen atması, Maraş işi, aplike, boncuk işi, pul işi vb.), dokumaların iplikleri bağlanarak (yama işi, kumru gözü, Antep işi, geçme işi vb.) yapılan iğneler olmak üzere gruplandırılmaktadır (HKBBM, 2018b).

Eski önemini kaybeden el sanatlarımızın, zarif örneklerinden biri olan oylar; Kastamonu, Konya, Elazığ, Bursa, Bitlis, Gaziantep, İzmir, Ankara, Bolu, Kahramanmaraş, Aydın, İçel, Tokat, Kütahya gibi şehirlerimizde daha yoğun olarak yapılmaktadır (ESÜİ, 2018).

Detaylı ürün grubuna göre "dokumalar" geleneksel Türk el sanatları ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Dokumalar

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Bezler			
Rize (Feretiko)	31.03.2005	20.08.2008	Rize
Eflani Çember	15.04.2008	03.11.2015	Karabük
Buldan	27.01.2010	14.03.2016	Denizli
Ayancık Keten	26.11.2012	07.12.2017	Sinop
Şile	26.08.2014	12.12.2017	İstanbul
Kandıra	09.01.2018	-	Kocaeli
Veziroğlu Susuz	25.06.2018	-	Samsun
İğne Oyaları			
Gönen	23.02.2010	29.08.2014	Balıkesir
Nallıhan	06.11.2015	15.02.2018	Ankara
Kırpikli Pat	28.08.2018	-	Aydın
Örtmeler/Yazmalar/Yemeniler			
Boyabat Çemberi	26.12.2007	03.02.2010	Sinop
Nallıhan Örtmesi	26.11.2015	09.04.2018	Ankara
Göynük Tokalı Örtme	15.05.2015	18.09.2017	Bolu
Kahramanmaraş Yemenisi	19.09.2016	10.04.2018	Kahramanmaraş
Tokat Yazması	01.11.2017	-	Tokat
Dokuma/Basma			
Çarşıbaşı Keşanı	08.06.2004	11.11.2008	Trabzon
Nazilli Basması	16.07.2012	-	Aydın
Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı	05.09.2014	06.07.2018	Erzurum
Antep Kutnu Kumaşı	19.01.2015	25.08.2016	Gaziantep
Tamzara Dokuması	31.08.2018	-	Giresun
Karacaklavuz Dimi Dokuması	27.06.2018	-	Tekirdağ
Nakış			
Bartın İşi Tel Kırma	08.11.2004	19.01.2010	Bartın
Antep İşi	24.04.2012	06.12.2016	Gaziantep
Bayburt Ehramı Ve Ehram	06.11.2017	-	Bayburt
Ayancık Göynek Yakası	26.11.2012	15.11.2017	Sinop
Maraş File	21.04.2016	10.04.2018	Kahramanmaraş
Maraş İşi	21.04.2016	-	Kahramanmaraş
Çınarcık İşi	25.08.2017	18.12.2017	Yalova
Battaniye			
Siirt	24.02.2003	27.07.2003	Siirt

4.3. Halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan el sanatı ürünleri

En eski geleneksel Türk el sanatlarından biri ahşap işlemeciliğidir. Marangozluk ana iş kolu olmakla birlikte, bastonculuk, beşikçilik, dülgerlik, kaşıkçılık, kündekâri işlemeciliği, oymacılık, sandıkçılık, sedefçilik ve semercilik gibi yan kolları da bulunmaktadır (KP, 2018a). Anadolu'da Selçuklu döneminde gelişerek, ince işçilik özellikleriyle; mihrap, cami kapısı, dolap kapağı olarak, Osmanlı döneminde ise sadeleşerek sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, kayık, rahle, Kuran muhafazası, tavan, minber, sanduka şeklinde kendini göstermektedir. Ahşap işçiliğinde ham madde olarak ceviz, elma, armut, sedir, abanoz ve gül ağacı kullanılmaktadır. Kakma, boyama, kündekâriz, kabartma-oyma, kafes, kaplama, yakma gibi tekniklerle işlenen ahşap eşyalar günümüzde de kullanılmaktadır. İşçiliğin yanı sıra hammaddesine göre değerlendirilen baston yapımı Zonguldak, Bitlis, Gaziantep, Bursa, İstanbul-Beykoz, Ordu illerinde yaşatılmaya çalışılmaktadır (ESÜİ, 2018).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları Ağaç-Ahşap İşçiliği ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Ağaç-Ahşap İşçiliği

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Bastonlar			
Devrek	10.07.2003	09.01.2004	Zonguldak
Ahlat	25.08.2017	26.12.2017	Bitlis
Adilcevaz	20.04.2018	-	Bitlis
Sandık			
Kahramanmaraş Oyma Çeyiz	19.09.2016	26.12.2017	Kahramanmaraş

Folklorik bebekler, Osmanlı ve Anadolu insanının geçmişten bugüne giyim tarzını ve yaşam şeklini, yöresel kumaşlar kullanarak ve aslına sadık kalarak canlandıran el sanatı ürünlerdir. Her yörede oyuncak ve süs amaçlı olarak pamuk, tahta, kumaş vb. malzemeler kullanılarak elle şekil verilerek kalıp kullanılmadan yapılan değişik örnekleri bulunmaktadır (ESH, 2018).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları Folklorik Bebek ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Folklorik Bebek

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Damal Bebeği	06.05.2002	03.08.2002	Ardahan
Soğanlı Bez Bebekleri	28.04.2003	07.11.2003	Kayseri
Yenihan Bebek	06.02.2018	-	Sivas

Deri, keçe ve cilt işleri içinde cami kapısı imalatı, çarıkçılık, Karagöz imalatçılığı, koşumculuk, köşkerlik, mestçilik, kunduracılık, saraçlık, terlikçilik, ciltçilik, keçecilik gibi alanlar yer almaktadır (KP 2018a).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları hammaddesi hayvansal deri vb. olan ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Hammaddesi Hayvansal Deri vb. Olan

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Söke Körüklü Çizmesi	11.04.2017	10.04.2018	Aydın
Zara Çarığı	29.03.2018	-	Sivas

Toprak işleri geleneksel el sanatı daha çok taşınabilir çanak-çömlekçilik konusunda uzmanlaşmıştır. Yapılarda kullanılan çinilerin imal edildiği çinicilik ve pişmiş tuğla imalatı da bu geleneğin kapsamındadır (KP, 2018a).

Anadolu’ya Selçuklularla giren çini sanatında değişik figürler kullanılmaktadır. 14. yüzyılda İznik, 15. yüzyılda Kütahya, 17. yüzyılda Çanakkale’de başlayan seramik sanatının kendine has renk, desen, form özellikleri bulunmaktadır. Türk çini ve seramik sanatı yaratıcı işçiliği ile dünya çapında meşhurdur. Günümüzde çiniciliğin merkezi Kütahya’dır (ESÜİ, 2018).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları hammaddesi toprak olan ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Hammaddesi Toprak Olan

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Çiniler			
Kütahya	20.05.2004	25.04.2005	Kütahya
İznik	27.12.2004	27.09.2004	Bursa
Çanak-Çömlek			

Avanos Çömleği	05.09.2017	25.12.2017	Nevşehir
Menemen Testisi	01.06.2018	-	İzmir

Sabun üretimi; zeytin, fıstık ve defne yağlarından faydalanılarak yapılmaktadır. Sabun yapımı, sabunlara değişik şekil ve renklerin verilmesi ve içlerine çeşitli güzel kokulu bitkilerin katılması ile daha incelikli bir sanat haline gelmiştir. Günümüzde Edirne’de meyve şekli verilmiş çeşitli sanatsal sabunlar üretilmektedir (KP, 2018a). Günümüzde Siirt ve Mardin de o yörede üretilen çitlenbik (bittım) sabunu ile bilinmektedir.

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları sabun ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sabun

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Edirne Mis Meyve Sabunu	17.09.2012	-	Edirne

Geleneksel maden işleri arasında alemcilik, bakırcılık, demircilik, bıçakçılık, gümüşçülük, kuyumculuk, kalaycılık, tombakçılık, nalbantlık, pirinççilik ve tenekecilik yer almaktadır (KP, 2018a).

Anadolu’da yaşamış bütün uygarlıklar değerli ve yarı değerli taşları, metalleri işleyerek sanat eserleri üretmişlerdir. Selçuklularla birlikte Türkmen takıları, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise mücevhercilik önem kazanmıştır. Anadolu’da Tunç Çağında bakır ve kalay bileşiminden tuncun elde edilmesinden sonraki dönemlerde bakır, altın, gümüş gibi madenler de işlenmişlerdir. Mutfak eşyası yapımında en çok kullanılan maden olan bakır kalaylanarak kullanılmaktadır. Maden işçiliğinde dövme, telkari, kazıma (kalemkar), çekiç işi kakma, küftgani, savatlama, ajur kesme gibi teknikler kullanılarak yapılan el sanatları günümüzde zarif işçiliği ve çeşitli tasarımlarla yaşatılmaya çalışılmaktadır (ESÜİ, 2018).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları maden işleri ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Maden İşleri

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
El İşlemeciliği			
Erzincan Bakır İmalat Ve El İşlemeciliği Sanatı	25.06.2001	18.09.2001	Erzincan
Görece Nazar Boncuğu Üretim El Ve İşleme Sanatı	23.04.2003	27.07.2003	İzmir
Trabzon Telkariye Ve Hasır	22.09.2006	04.01.2008	Trabzon
Gaziantep Bakır El İşlemeciliği	19.07.2010	19.07.2010	Gaziantep
Gaziantep Sedef El İşlemeciliği	22.07.2010	22.07.2007	Gaziantep
Maraş Burma Bileziği	26.09.2012	26.06.2014	Kahramanmaraş
Trabzon Kazaziyesi	08.11.2016	09.11.2017	Trabzon
Van Savatlı Gümüş İşlemesi	28.07.2017	23.11.2017	Van
Bıçakçılık			
Tosya Bıçkısı	12.12.2017	15.08.2017	Kastamonu

Geleneksel mimaride ve mezar taşlarında taş işçiliği önemli bir yer tutmaktadır (ESÜİ, 2018). Taş oymacılığı, yapı ustalığı, kerpiç ustalığı, yapıların iç ayrıntılarının şekillenmesi konusunda uzmanlaşmış alıcılık bu gelenek çerçevesinde gelişmiştir. Taş işleri arasında küçük üretime yönelmiş, Erzurum’da oltu taşı işçiliği ve Eskişehir’de lüle taşı işçiliği devam ettirilmektedir (KP, 2018a).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları taş işçiliği ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Taş İşçiliği

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Kastamonu Taş Baskı	31.07.2018	-	Kastamonu

Ot ve hasır işlerinde hasırcılık ve süpürgecilik en yaygın alanı kaplamaktadır. Bunların yanında kamyaz diziciliği, urgancılık ve üzerlik yapımıcılığı ot işleri içinde sayılmaktadır (KP, 2018a). Saz, söğüt ve fındık dallarından örülerek yapılan sepetçilik halen atalardan öğrenildiği gibi eski usulde yapılmaktadır. Esas üretim amacı olan eşya, yiyecek vb. Taşımanın yanı sıra, ev içi dekorasyonunda da kullanılmaya başlanmıştır (ESÜİ, 2018).

Detaylı ürün grubuna göre “halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan” geleneksel Türk el sanatları sepetçilik ürün grubunda tarihe göre sıralı coğrafi işaret tescil başvuruları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Sepetçilik

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Başvurunun Yapıldığı İl
Karamürsel Sepeti	06.11.2006	18.07.2010	Kocaeli
Bafra Zembili	14.05.2012	23.03.2016	Samsun

Geleneksel Türk el sanatları içinde cam işçiliği, süs eşyaları yapımından pencere camlarına ve vitraylara kadar geniş bir alanda yer edinmiş ince işçilik alanlarından bir tanesidir (KP, 2018a). Selçuklular döneminde Çeşitli model ve formlarda vitraylar geliştirilmiştir. Fethiyle birlikte İstanbul camcılığın merkezi olmuştur. Çeşm-i bülbül ve Beykoz işi günümüze ulaşabilen tekniklerden bazılarıdır. İzmir-Görece köyündeki ustalar Anadolu’da ilk kez camdan nazar boncuğu üretimini gerçekleştirmişlerdir (ESÜİ, 2018).

Kâğıt sanatları, hattatlık, tezhipçilik, nakkaşlık, aharcılık ve ebruculuk, yazı ve resim sanatlarıyla birlikte düşünölen el sanatlarından (KP, 2018a).

Boynuz işleri, hayvanların boynuzlarından üretilen süs eşyalarının, tarakların, silâh kabzalarının, çeşitli eşya sap ve tutamaklarının yapımında uzmanlaşmıştır (KP, 2018a).

5. Geleneksel Türk El Sanatları Ürünlerinin Yaşatılması

Son zamanlarda dünya genelinde kültürel değerlerin korunması için çıkarılan yasalar ve buna yönelik yapılan faaliyetlerle birlikte çalışmalar Türkiye’de çok sayıda kültürel değerin kayıt ve koruma altına alınmasını sağlamıştır.

MEB (2012)’nin kaybolmuş, kaybolmaya yüz tutmuş ve yaşatılan geleneksel Türk el sanatlarının ve sanatı icra eden usta/sanatkar ve usta öğreticilerin tespit edilmesi için yaptığı kapsamlı çalışmaya göre; Türkiye’nin birçok il, ilçe, belde ve köylerinde yapımına devam edilen el sanatları: Antep işi, tel kırma işleme, kanaviçe işleme, hesap işi, Türk işi, sim - sırma işleme, beyaz iş, iğne oyası, firkete, boncuk, mekik, tığ vb. oylar, dantel örücölüğu, şiş örücölüğu, halı dokumacılığı (İpek ve yün halı dokumacılığı), düz kirkitli dokumalar (Kilim, cicim, zili, sumak), kumaş dokumacılığı (İpek, yün, pamuk vb.), minyatür, folklorik bebek, hüsnü-hat, tezhip, ebru, hat ve kırkyamadır.

DÖSİMM (2018)’ne bağlı olarak geleneksel el sanatlarının araştırılması, geliştirilmesi, satın alma yoluyla üretiminin desteklenmesi, tanıtılması ve pazarlanması ile T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınlarının okuyuculara ulaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütölmektedir. Bu doğrultuda 9 adet mağazada ve GESSM (2018)’nda cam, taş, gümüş, halı kilim, ahşap, metal, seramik, tekstil ve deri başlıkları altında Geleneksel Türk el sanatlarının satışı yapılmaktadır. KP (2018)’ye göre; geleneksel Türk el sanatları malzeme ve teknik bakımından özelleşerek gelenek haline gelmiş on bir ana iş kolundan oluşmaktadır. Bunlar; toprak işleri, ahşap ve tahta işleri, deri, keçe ve cilt işleri, maden işleri, yapı, taş ve alçı işleri, cam işleri, kâğıt işleri, boynuz işleri, iplik işleri, ot ve hasır işleri ve sabun işleridir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğu HKBBM (2018a) her yıl belirlenen illerde el sanatları ustaları ile derleme çalışmaları yapmakta, fotoğraf ve video çekimleri ile bu çalışmaları belgelemektedir. HKBBM (2018a) sayfasında geleneksel Türk el sanatları,

- İşleme
- Hammaddesi Hayvansal Deri vb. Olan Geleneksel El Sanatları (Yemenicilik (Ayağa giyilen), Çarık, Saraçlık, Cilt İşleri (Gölge Oyunu))
- Hammaddesi Ağaç-Ahşap Olan Geleneksel El Sanatları (Baston Asa, Müzik Aletleri Yapımı, Semercilik, Kaşıkçılık, Tarım, Mutfak Araçları Yapımı)
- Hammaddesi Taş Olan Geleneksel El Sanatları (Mermer İşçiliği, Süs Taşları İşçiliği, Lüle Taşı İşçiliği, Oltu Taşı İşçiliği)
- Hammaddesi Toprak Olan Geleneksel El Sanatları (Seramik-Çini, Çömlekçilik, Cam Sanatı)
- Hammaddesi Metal Olan Geleneksel El Sanatları (Demircilik, Bakırcılık, Altın-Gümüş İşleri, Telkari, Bıçakçılık)

şeklinde sıralanmaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Miras (2018a) Ulusal Envanteri (Tablo 12) geleneksel Türk el sanatları ürünlerini yaşatacak olan; ahşap oymacılığı, bakırcılık geleneği, bastonculuk geleneği, bıçakçılık geleneği, cam altı resmi, çalgı yapımıcılığı, çini sanatı, çömlekçilik geleneği, ebru sanatı, ehram geleneği, halı dokuma geleneği, hat sanatı, kanaviçe işleme geleneği, keçecilik geleneği, kilim dokuma geleneği, kispet yapımıcılığı, künde-kâri sanatı, lüle-taş işleme sanatı, minyatür sanatı, nazar boncuğu geleneği, oya sanatı, saraçlık geleneği, sedef kakma sanatı, sepetçilik geleneği, tahta kaşık geleneği, taş işlemeciliği geleneği, telkâri sanatı, tezhip sanatı, topaç, üfleme cam ve Beykoz işi süsleme sanatı, yazmacılık geleneği, yemenicilik geleneği ve yorgancılık geleneği gibi unsurları kapsamaktadır.

Tablo 12. Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri Unsur Listesi

Ahilik	Halı Dokuma Geleneği	Mevlevi Sema Töreni
Ahşap Oymacılığı	Hamam Kültürü	Mevlit Geleneği
Alevi-Bektaşî Ritüeli: Semah	Hat Sanatı	Minyatür Sanatı
Arabaşı Geleneği	Hayır Geleneği	Nasreddin Hoca Fıkralarını Anlatma Geleneği
Arguvan Türküleri	Hıdırellez	Nazar Boncuğu Geleneği
Aşık Oyunu	Horon	Nevruz
Âşıklık Geleneği	Hoyrat	Ninni Söyleme Geleneği
Aşuk ve Maşuk	*Islık Dili	Okçuluk
Aşure Geleneği	İmece	Oya Sanatı
Atma Türkü Geleneği	İnce Ekmek Geleneği: Yufka ve Lavaş	Ölü Helvası Geleneği
Bakırcılık Geleneği	İpek ve İpek Böcekçiliği Kültürü	Pekmez ve Şıra Yapımı
Bar	Kahve Kültürü	Ramazan Gelenekleri
Barak Havaları	Kanaviçe İşleme Geleneği	Sabantoy ve Tepreş
Barana, Sıra Gecesi, Yâren vb. Geleneksel Sohbet Toplantıları	Karagöz	Saraçlık Geleneği
Bastonculuk Geleneği	Karşılama	Sarıkeçililer ve Yayla Göçü
Bıçakçılık Geleneği	Kaşenlik	Sedef Kakma Sanatı
Boğaz Havaları	Katı' Sanatı	Seğmenlik Geleneği
Bozlak Havaları	Keçecilik Geleneği	Sepetçilik Geleneği
Cam Altı Resmi	Kına Gecesi	Sinsin Oyunu
Cezayir Havaları	Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	Şivlilik Geleneği
Cirit	Kız Kaçırma Oyunu	Tahta Kaşık Geleneği
Çalgı Yapımıcılığı	Kilim Dokuma Geleneği	Talikalılık
Çeyiz Geleneği	Kirvelik	Taş İşlemeciliği Geleneği
Çiğdem Pilavı	Kispet Yapımıcılığı	Taziye Geleneği
Çini Sanatı	Köçeklik	Telkâri Sanatı
Çoban Bayramları:Koç Katımı, Savaş, Döl Dökümü, Yünüm-Koyun Yüzdürme	Köroğlu Hikâyelerini Anlatma Geleneği	Tezhip Sanatı
Çömlekçilik Geleneği	Köse Oyunu	Topaç
Dede Korkut	Kukla	Tören Keşkeği Geleneği
Değirmen Kültürü	Künde-kâri Sanatı	Üfleme Cam ve Beykoz İşî Süsleme Sanatı
Deve Oyunu	Lokum Kültürü	Yağmur Duası Törenleri
Diş Hediği Geleneği	Lüle-taş İşleme Sanatı	Yayla Şenlikleri
Ebru Sanatı	Macahel Şarkı Söyleme Geleneği	Yaylacılık Geleneği
Edirnekari Sanatı	Mâni Söyleme Geleneği	Yazmacılık Geleneği
Ehram Geleneği	Mayıs Yedisi	Yemenicilik Geleneği
Erguvan Bayramı	Meddahlık Geleneği	Yorgancılık Geleneği
Güreş Geleneği	Mersiye Geleneği	Zeybeklik Geleneği

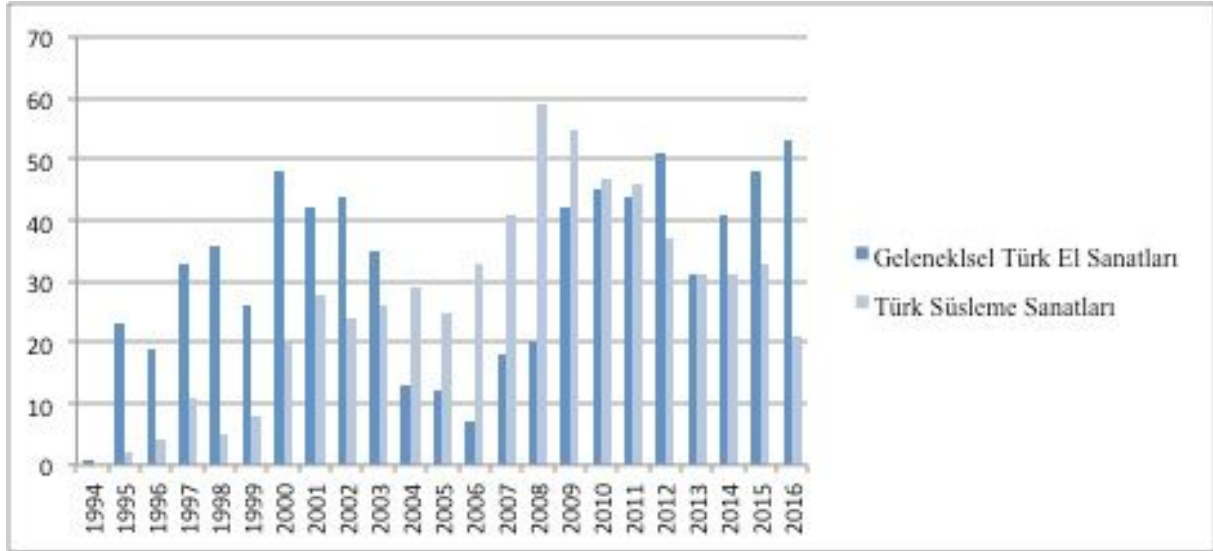
*Işık Dili, UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer almaktadır.

Somut olmayan kültürel mirası daha gözle görülür kılmak, önemi konusunda insanları bilinçlendirmek ve kültürel çeşitliliği desteklemek için hazırlanan UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi (Tablo 13)'ne, somut el sanatı ürün çıktuları yaratabilecek, "Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı" 2014 yılında ve "Geleneksel Çini Ustalığı" 2016 yılında eklenmiştir (Somut Olmayan Kültürel Miras, 2018b).

Tablo 13. UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi

Yıllar	UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Adı
2008	Meddahlık, Mevlevi Sema Töreni
2009	Âşıklık Geleneği, Nevruz (Çokuluslu), Karagöz
2010	Geleneksel Sohbet Toplantıları, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali, Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah
2011	Tören Keşkeği Geleneği
2012	Mesir Macunu Festivali
2013	Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği
2014	Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı
2016	Geleneksel Çini Ustalığı, İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Katurma, Jupka, Yufka (Çokuluslu)
2017	Bahar Kutlaması: Hıdrellez (Çokuluslu)

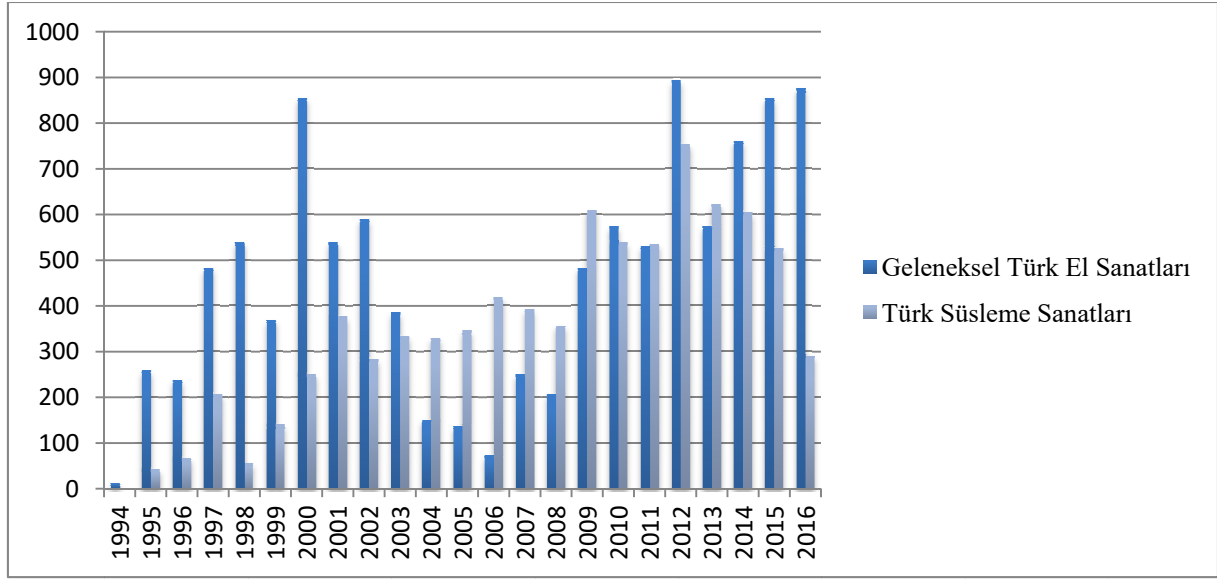
Ayrıca Yaygın Kültürel Eğitim Kursları (2018) aracılığı ile kaybolmaya yüz tutmuş Türk süsleme ve geleneksel Türk el sanatlarını yaşatmak, tanıtmak, bu sanatları aslına uygun olarak öğretip eğitilmiş elemanlar ve ustalar yetiştirerek gelecek nesillere aktarılmasını ve istihdam olanağı yaratılmasını sağlamak, kültür ve sanat sevgisini yaymak için her yıl tezhip, minyatür, hüsnühat, ebru ve katı' olmak üzere beş dalda Türk süsleme sanatlarında; ilin ya da bölgenin gelenekselliği ve yöresel özellikleri dikkate alınarak da şal dokumacılığı, tel kırma, motifli yün çorap, geç kumaş dokuma, harik, seramik, Edirne kari, akçe kesesi ve gergef işlemeciliği, Oltu taşı işlemeciliği, sepet örme, ağaç oymacılığı, folklorik bebek yapımı, çini desenleri ve çinicilik, klasik kitap ciltçiliği, halı ve kilim dokuma, sim sırma, taka ve kemeçe yapımı, dövme bakır işlemeciliği, yöresel bez dokuma, şal şapık dokuma, poşu işlemeciliği, çember dokuma, üç telli cura yapımı vb. dallarında geleneksel el sanatları kursları düzenlenmektedir.

Şekil 3. Yıllara göre geleneksel Türk el sanatları ve Türk süsleme sanatları kurs sayıları

Kaynak: Yazar tarafından Yaygın Kültürel Eğitim Kursları İstatistikleri (2016) verileri kullanılarak çizilmiştir.

Geleneksel Türk el sanatları alanında düzenlenen kurs sayısında son yıllarda artış gözlenirken, Türk süsleme sanatları alanında düzenlenen kurslara olan talep azalmıştır (Şekil 3).

Şekil 4. Yıllara göre geleneksel Türk el sanatları ve Türk süsleme sanatları kursiyer sayıları

Kaynak: Yazar tarafından Yaygın Kültürel Eğitim Kursları İstatistikleri (2016) verileri kullanılarak çizilmiştir.

Geleneksel Türk el sanatları kurslarına artan ilgiye ve çoğalan kursiyer sayısına (Şekil 4) rağmen bu farkındalığın geleneksel Türk el sanatları ürünü coğrafi işaret tescil başvuru sayısına bir yansımaya olmamıştır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye, doğal ve kültürel zenginliğiyle dünyada benzersiz bir coğrafi ürün çeşitliliğine sahiptir. Kültürel zenginliklerinin yanı sıra; coğrafi, doğal ve tarihi zenginlikleri ile de keşfedilmesi gereken, turizm potansiyeli yüksek bir ülkedir. Deniz-kum-güneş üçlüsü (KP, 2018b) olarak değerlendirilen deniz ya da kıyı turizmi alanında 2017 yılında altıncı sırada yer almaktadır. Ancak bu başarı henüz yeterince tanıtılmamış olan zenginlikler de eklenerek sürdürülebilir olacaktır. Ülkemize olan turizm talebinin artırılması için alternatiflerin geliştirilmesi gerekmektedir. Turistler ziyaret ettikleri yerlerin kültürel çekicilikleri ile ilgilenmekte, o yöreye özgü el sanatlarından edinmek istemektedirler. Coğrafi işaret tescilli geleneksel Türk el sanatı ürünlerini de kapsayan kültür turizminin pazarlanmasında turistik ürün sunumları bulunmalıdır. Her yörenin kendine has olan bu ürünlerinin coğrafi işaret ile tescillendirilmesi, ülkemizin turizm alanında gelişmesine ve ekonomik olarak kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

Her şeyin standartlaşmaya başladığı günümüz dünyasında, maharetli ustaların ellerinde hayata tutunmaya çalışan, yüksek bir turizm potansiyeli taşıyan, kültürel mirasımız geleneksel Türk el sanatları ürünlerin yaşatılması, kuşaktan kuşağa aktarılması ve korunması için, coğrafi işaret ile tescillenmelerinin önemi büyüktür. Türkiye'nin yüksek potansiyeline rağmen sayıca az olan coğrafi işaret tescilli geleneksel Türk el sanatları ürünleri, Türkiye'de coğrafi işaret kavramının bu ürünler için yeterince yaygınlaşmadığına ve öneminin anlaşılmadığına işaret etmektedir. Birçok ilde geleneksel Türk el sanatları ürün grubu için tescil/tescil başvurusu dahi bulunmamaktadır. Halbuki bir çok il için coğrafi işaretler birer gönüllü kültür elçisi görevi görerek illerin tanıtımına yardımcı olmaktadır. Örneğin, Kütahya ve İznik çinisi, Hereke halıları, Damal meşhur bebeği ile tanınmaktadır. Yaşatılan birçok geleneksel Türk el sanatı ürünü (cam işçiliği - vitray, nazar boncuğu, kağıt sanatı - ebru, boynuz işleri - tarak, bıçak, silah vb.) için de coğrafi işaret tescil başvurusu ya da tescili bulunmamaktadır. Son zamanlarda dünya genelinde kültürel değerlerin korunması için çıkarılan yasalar ve buna yönelik yapılan faaliyetlerle birlikte çalışmalar, Türkiye'de çok sayıda kültürel değerlerin kayıt ve koruma altına alınmasını sağlamıştır. Bu anlamda kültürel kaynak envanterinin oluşturulmasının ülke tanıtımındaki rolü büyüktür. Ancak, geniş bir ürün çeşitliliğine sahip kültürel değerlerimiz coğrafi işaret ile tescil edilmezler ise bu zengin mirasın yönetilmesi ve çeşitli şekillerde değerlendirilmesi zorlaşacak ve hatta bu sanatlar ve sanat ürünlerin üzerinde hak sahipliği iddiaları söz konusu olacaktır.

MEB (2012)'nin yaptığı kapsamlı tespit çalışmasına, DÖSİMM (2018)'in Geleneksel El Sanatları Sanal Mağazası'nda satışa sunulan ürünlere, KP (2018)'de bahsedilen işkollarına, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü HKBBM (2018a)'nde anlatılan geleneksel el sanatlarına, Somut Olmayan Kültürel Miras (2018a) Ulusal Envanteri'ne ve UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne bakıldığında rastlanan eşsiz geleneksel Türk sanatları ve ürünleri zenginliğine rağmen coğrafi işaret tescilli geleneksel Türk el sanatı ürünleri sayısı TPMK (2018a) acilen

üzerine eğinilmesini gerektirecek derecede azdır. Geleneksel Türk el sanatlarının yaşatılması için açılan Yaygın Kültürel Eğitim Kursları (2018)'nin da geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin coğrafi işaret tescili üzerinde ciddi bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Coğrafi işaret tescili açısından hem çeşit zenginliği hem de öncü rolü ile halılar ve kilimler önemli bir yere sahiptir. İlk tesciller ve en çok sayıda tescil bu ürün grubunda yapılmıştır, bu ürünlerin gündelik hayatımızda hala kullanılıyor olmaları ve el emeği-göz nuru ileilmek ilmek el işçiliği ile üretiliyor olmaları nedeniyle sağladıkları yüksek getirileri bunda önemli bir etkidir. Coğrafi işaretli geleneksel el sanatları ürünleri, üretim süreçlerinin el işçiliğine bağlı olması ve özgünlükleri neticesinde yarattıkları katma değere bağlı olarak pazarda kendisine benzer olan ürünlerden daha yüksek fiyatlara satılabilmektedir. Coğrafi işaretle birlikte gelen değer algısı avantajından yararlanmak gerekmektedir.

Geleneksel Türk el sanatları konusunda ustalaşmış kişilerin, pazarlama ve satış ile ilgili karşılaştıkları sorunlar; sanatın bilinirliği ve tanıtımı, makine ile üretim ve ithal ürünlerden kaynaklanan haksız rekabet, e-ticaret konusunda bilgi sahibi olmama, müşterilerin ürünlerde orijinallik kaygısı taşımaları ve ürünlerin günlük kullanıma uygun olamamaları (görüntü ve içerik itibarıyla) şeklinde sıralanmıştır (Altıntaş, 2016, 170). Kendi yörelerinde günlük hayatta kullanılan geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin birer kültürel değer olarak önemi konusunda o yörenin halkının bilinçlenmeleri sağlanmalıdır. Bu el sanatları ürünlerinin sergiler, kermesler ve fuarlar gibi ortamlarda tanıtılmasına, pazarlanmasına ve böylece yaşatılmasına yönelik teşviklerde bulunulmalıdır.

Tarihi ve kültürel özelliği olan el sanatları ürünlerinin yaşatılabileceği yerler inşa edilerek, yöresel sanatların kendilerine has kültürel özelliklerinin korunması ve bu yerlerin kültür turizmine açılarak sahip olduğumuz zengin kültür mirasının, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımının yapılması gerekmektedir. Kent müzeleri, geleneksel Türk el sanatlarının yasatılması ve bu sanatlarla uğraşanların mesleklerini devam ettirebilmeleri için alternatif bir çözüm olarak önerilmiştir (Mercin, 2004, 91). İnsanların, gazete, dergi, radyo, televizyon vb. kitle iletişim araçlarıyla, geleneksel Türk el sanatları ve bu sanatların eşsiz örnekleri hakkında, coğrafi işaretin uluslararası platformda "bizim" olanı koruyacağı vurgusu ile bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Coğrafi işaret tescilli geleneksel Türk el sanatlarının Türkiye'de her yıl düzenlenen el sanatları fuarı (Bijoux Expo Türkiye ve Souvenir Expo Turkey vb.) gibi faaliyetlerde yer bulabilmesi için, bu sanatı devam ettiren sanatçılara destek sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akın, Aliye (2018). El Sanatlarının Turizme Etkisi: Gaziantep Örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 3(18), s. 241-263.
- Altıntaş, Kadir Murat (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkarlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi. *Bilgi, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 77(Bahar), s. 157-182.
- Can, Mine (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, S. 5(2), s. 259- 266.
- Çalışkan, Serkan (2009). Tarihi Konut İşletmeciliği ve Kültür Turizmi İlişkisi: Beypazarı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- DÖSİMM (2018). Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü, Geleneksel El Sanatları. <http://www.dosimm.gov.tr/ges> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- ESH (2018). Folklorik Bebek - Kitre, http://www.unutulmussanatlar.com/2012/07/folklorik-bebek-kitre_34.html (Erişim Tarihi: 09.11.2018).
- Er, Birnaz ve Sarıkaya Hünerel, Zehra (2012). Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, S. 1(1), s. 169- 177.
- ESGM (2014). Esnaf ve Sanatkarlar Teşvik ve Destek Sistemi (ESDES) Kurulması Projesi Yurtiçi Mevcut Durum Analizi. Kaybolmaya Yüz tutmuş Mesleklerde Faaliyet Gösteren Esnaf ve Sanatkarlara İlişkin Mevcut Durum Analiz Raporu, Ankara.
- ESÜİ (2018). Hediyeelik Eşya ve El Sanatları Ürünleri İhracatı, <http://www.ithalatihracat.biz/?pnum=464> (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- GESM (2018). Geleneksel El Sanatları Sanal Mağazası, Geleneksel El Sanatları, <https://www.ges.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- Göde, Halil. Altay ve Yiğit, Gülşah (2017). Isparta Yöresi Festivallerinin Kültür Turizmi ve Ekonomisi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 38, s. 61-71.
- Gökova, Ümmühan. (2007). Coğrafi İşaretler ve Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, S. 21(2), s. 141-160.
- HKBBM (2018a). Geleneksel El Sanatları, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12750/geleneksel-el-sanatlari.html> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- HKBBM (2018b). İşleme, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12751/isleme.html> (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- KP (2018a). El Sanatları Geleneği, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/el-sanatlari-geleneği-1> (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- KP (2018b). Turizm Aktiviteleri, <https://kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/turizmaktiviteleri/deniz-kum-gunes-turizmi> (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- MacDonald, Roberta ve Jolliffe, Lee (2003). Cultural Rural Tourism: Evidence from Canada. *Annals of Tourism Research*, S. 30(2), s. 307-322.
- Mckercher, Bob ve Du Cros, Hilary (2002). *Cultural Tourism, The Partnership Between Tourism And Cultural Heritage Management*. New York: The Hawort Pres.
- MEB. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız, Kaybolmuş Sanatlar, http://Hbogat.Meb.Gov.Tr/Meb_Iys_Dosyalar/2012_08/03050604_Gelenekselelsanatları (Erişim Tarihi: 15.08.2016).

- Mercin, Levent (2008). Geleneksel El Sanatlarını Yaşatma Sorunu ve Bir Çözüm Önerisi: Kent Müzeleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, S. 7(13), s. 91-96.
- Somut Olmayan Kültürel Miras (2018a). Somut Olmayan Kültürel Miras Envanter Çalışmaları, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- Somut Olmayan Kültürel Miras (2018b). UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50838/unesco-insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasinin-tems-.html> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- Toklu, İsmail Tamer, Ustaahmetoğlu, Erol ve Öztürk Küçük, Hilal (2016). Tüketicilerin Coğrafi İşaretleli Ürün Algısı ve Daha Fazla Fiyat Ödeme İsteği: Yapısal Eşitlik Modellemesi Yaklaşımı. *Yönetim ve Ekonomi*, S. 23(1), s. 145-161.
- TPMK (2018a). Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı İstatistikleri, <http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/geographicalRegisteredList/> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- TPMK (2018b). Coğrafi İşaret, <http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources/temp/6B3F914C-E72C-437C-8A30-F50C51DE0A23.pdf> (Erişim Tarihi: 09.11.2018).
- Usal, Alparslan ve Kuşluvan, Zeynep (2002). *Davranış Bilimleri, Sosyal Psikoloji*. İzmir: Barış Yayınları.
- Uygur, Selma Meydan ve Baykan, Eda (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 2, s. 30-49.
- Wang, Suosheng, Fu, Yao -Yi., Cecil, Amanda K. ve Avgousti, Sotiris H. (2006). Residents' Perceptions of Cultural Tourism and Quality Of Life A Longitudinal Approach. *Tourism Today*, S. Fall, s. 47-61.
- WIPO. Coğrafi İşaret Hakkında, http://www.wipo.int/about-ip/en/about_geographical_ind.html#P16_1100 (Erişim Tarihi: 22/02/2007).
- Yaygın Kültürel Eğitim Kursları İstatistikleri. Yaygın Kültürel Eğitim Kursları İstatistikleri-Yıllar İtibariyle, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56835,yaygin-kultegit-istatistillerpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- Yaygın Kültürel Eğitim Kursları. Yaygın Kültürel Eğitim Kursları, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-13216/yaygin-kulturel-egitim-kurslari.html> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- Yazıcıoğlu, Yahşi ve Tezel, Zeynep (1997). *Türk El Dokusu Halıların Yurtdışı Platformlarda Tanıtılması ve Tüketim Olanaklarının Araştırılması Üzerine Somut Öneriler*, Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyum Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları:1861.